

ВІДГУК

офіційного опонента кандидата педагогічних наук

Костюк Світлани Сергіївни

про дисертацію Шалаєвої Валерії Станіславівни

«Формування професійно зорієнтованих аксіологічних комунікативних умінь в іноземних студентів немовних спеціальностей», подану на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.02 – теорія та методика навчання (російська мова)

Актуальність теми дисертації. Здатність спілкуватися іноземною мовою, використовувати її для розв'язання комунікативних завдань у різних сферах життя, обговорювати професійні проблеми та результати діяльності, працювати в міжнародному контексті – уміння, що посідають ключові позиції в сучасному світі. Сформувати комплекс навичок, необхідних для плідної соціальної та фахової діяльності, складниками якої є мобільність, самостійність, конструктивність, розуміння і повага цінностей, готовність до взаємодії – провідна мета освіти. Підтримуємо позицію В. Шалаєвої, яка зазначає, що мова для студентів-нефілологів – засіб отримання спеціальності, а отже, формування готовності до участі у професійно зорієнтованому спілкуванні посідає чільне місце у процесі мовної підготовки студентів іноземців (с. 44). Останнім часом з'явилося чимало досліджень, присвячених розвитку комунікативних умінь, однак формування професійно зорієнтованих аксіологічних комунікативних умінь в іноземних студентів немовних спеціальностей розроблено вперше.

Дисертантка системно й цілісно підійшла до розв'язання наукової проблеми, належно обґрунтувала теоретико-методичні засади, розробила й експериментально перевірила ефективність методики формування професійно зорієнтованих аксіологічних комунікативних умінь в іноземних студентів немовних спеціальностей.

Отже, актуальність проблеми беззаперечна, однак її дослідження в сучасній педагогічній науці здійснюється фрагментарно. Недостатнє теоретичне і практичне розроблення аксіологічного підходу, принципу аксіологізації та упровадження їх у процес навчання мови зумовлює невідповідність між вимогами, які висуваються до мовної та освітньо-професійної підготовки іноземних студентів немовних спеціальностей та практикою навчання.

Дисертація ґрунтується на основних положеннях чинних законодавчих і нормативних документів, концепцій, а також є частиною наукової роботи кафедри педагогіки факультету психології Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна «Сучасні технології та методики професійно-педагогічної підготовки фахівців в освітньому просторі закладів вищої освіти» (№ 0117U004837).

До найбільш вагомих наукових результатів, отриманих дисертанткою, належать: теоретично обґрунтована лінгводидактична модель формування професійно зорієнтованого аксіологічного комунікативного портрета іноземного студента-нефілолога та розроблена методика, що ґрунтується на особливостях навчання майбутніх іноземних фахівців у російськомовному середовищі.

З огляду на зазначене вважаємо, що тема дисертації В. С. Шалаєвої актуальна, суспільно й науково важлива, її розроблення сприяє підвищенню рівня підготовки студентів-іноземців нефілологічних спеціальностей.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Вивчення тексту дисертації В. С. Шалаєвої дає підстави стверджувати, що теоретичні засади дослідження є вагомими й переконливими. Ключові положення праці ґрунтуються на законодавчих і нормативних документах про вищу та мовну освіту, лінгвістичних, педагогічних, лінгводидактичних дослідженнях.

Зміст дисертації охоплює основні аспекти теми. У вступі обґрунтовано актуальність дослідження; зв'язок із науковими програмами; визначено мету,

завдання, об'єкт, предмет, методи; з'ясовано наукову новизну та практичну значущість одержаних результатів; подано результати дослідження.

У першому розділі наукової розвідки з'ясовано лінгвістичні, когнітивно-діяльнісні, методичні, лінгвометодичні засади формування професійно зорієнтованих аксіологічних комунікативних умінь іноземних студентів немовних спеціальностей. Аналіз теоретичних напрацювань із питань навчання мови як іноземної, ціннісного ставлення до мови та культури, методики формування комунікативних умінь уможливив визначення базових понять: «принцип аксіологізації», «професійно зорієнтовані аксіологічні комунікативні вміння», «професійно зорієнтований аксіологічний комунікативний портрет іноземного студента-нефілолога». Окрім того, уточнено змістове наповнення категорій «аксіологічний підхід», «лінгвоаксіологічний професійно зорієнтований корпус», «професійно-оцінювальні лінгвоаксіологеми».

З опертям на праці педагогів (Б. Гершунський, А. Деркач, Н. Розов), лінгводидактів (І. Зимня, О. Леонтьєв, Н. Голуб, О. Горошкіна, С. Караман, М. Пентилюк) дослідниця аргументує впровадження аксіологічного, комунікативно-діяльнісного, акмеологічного, текстоцентричного підходів та доводить, що упровадження їх до навчання російської мови студентів-іноземців немовних спеціальностей уможливорює створення сприятливих умов для формування культурно-мовної особистості, здатної до ефективного спілкування, сприяє інтелектуальному розвитку й самовдосконаленню.

Аналіз особливостей визначених підходів до викладання російської мови як іноземної дав змогу визначити структуру «професійно зорієнтованого аксіологічного комунікативного портрета студента», що охоплює загальнонавчальний інваріантний і професійно зорієнтований варіативний компоненти, когнітивний, лінгвістичний, діяльнісний аспекти. Авторка ґрунтовно описує сутність кожного з аспектів для інваріантного та варіативного компонентів.

Ефективне формування професійно зорієнтованих аксіологічних комунікативних умінь в іноземних студентів немовних спеціальностей вимагає

добору лінгвоаксіологічного професійно зорієнтованого корпусу мовних одиниць, з-поміж яких здобувачка виокремлює мовні одиниці з оцінювальною семантикою різних рівнів (загальнонавчальні оцінювальні та професійно оцінювальні лінгвоаксіологеми).

Апелюючи до когнітивно-діяльнісної структури професійно зорієнтованого аксіологічного комунікативного портрета, Валерія Станіславівна визначає критерії сформованості професійно зорієнтованих аксіологічних комунікативних умінь (аксіокогнітивний, аксіолінгвістичний, аксіодіяльнісний) та ретельно їх характеризує (розділ 2). Ураховуючи чинники (повнота знань ціннісної системи освітньо-професійної комунікативної сфери, лінгвоаксіологічний професійно зорієнтований корпус мовних одиниць, рівень успішності здійснення комунікативного акту), дисертантка описує рівні сформованості професійно зорієнтованих аксіологічних комунікативних умінь іноземних студентів.

На основі аналіз змісту програмно-методичного забезпечення здобувачка констатує, що увага переважно спрямована на розвиток комунікативних навичок, проте комунікативних ситуацій, ролей та лексичних одиниць, необхідних для формування професійно зорієнтованих аксіологічних комунікативних умінь студентів-іноземців недостатньо. У чинних підручниках з російської мови як іноземної відсутня комплексна методична система для формування інваріантного та варіативного компонентів професійно зорієнтованого аксіологічного комунікативного портрета іноземного студента-нефілолога.

Заслуговує на увагу модель формування професійно зорієнтованих аксіологічних комунікативних умінь в іноземних студентів немовних спеціальностей (розділ 3), у якій мають місце технології упровадження запропонованої методики з урахуванням вимог когнітивного, лінгвістичного і діяльнісного аспектів. До кожного з етапів експериментального навчання (аксіосемантичний, аксіоформувальний, аксіорозвивальний) дібрано вправи (передкомунікативні, умовно-комунікативні, комунікативні), спрямовані на

розвиток чотирьох видів мовленнєвої діяльності відповідно до рівня володіння мовою, автоматизацію навичок використання у мові інваріантних загальнонавчальних професійно зорієнтованих лінгвоаксіологем, розвиток логічного й творчого мислення, покращення результату російськомовної професійно-мовленнєвої підготовки.

Варті уваги зразки завдань для проведення різних частин експерименту (додатках А, В, Г).

Результати, одержані через експериментальну перевірку розробленої методики, підтвердили позитивну динаміку змін у формуванні професійно зорієнтованих аксіологічних комунікативних умінь в іноземних студентів за умови впровадження в процес навчання відповідної методики. Вірогідність одержаних результатів доведено методом статистичного аналізу отриманих даних за критерієм χ^2 Пірсона.

Достовірність та наукова новизна здобутих результатів, повнота їх викладу в опублікованих працях. Наукова новизна роботи передбачає процес професійно зорієнтованого навчання мови (зокрема російської) іноземних студентів немовних спеціальностей, розроблення авторської методики формування інваріантного і варіативного професійно зорієнтованого компонентів комунікативного портрета іноземного студента-нефілолога. Достовірність результатів дослідження забезпечено лінгвістичним, дидактичним, лінгводидактичним обґрунтуванням вихідних положень, багатоаспектним аналізом теоретичного та емпіричного матеріалу, ефективним використанням методів, що відповідають об'єкту і предмету дослідження, його меті і завданням.

За темою дисертації підготовлено 16 наукових публікацій, із них 6 статей у наукових фахових виданнях України, 3 – у міжнародних наукових виданнях та виданнях України, що індексуються в наукометричних базах (Index Copernicus, Google Scholar, Academic Resource Index, etc.), 7 тез доповідей.

Відповідність автореферату змісту дисертації. Уважаємо, що автореферат В. С. Шалаєвої відповідає чинним вимогам МОН України до

авторефератів дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата наук. Зміст автореферату та основні положення дисертації є ідентичними. Стиль викладу свідчить про високий рівень науково-дослідної компетентності здобувачки.

Зауваження і побажання щодо змісту дисертації.

Високо оцінюючи результати дослідження Шалаєвої Валерії Станіславівни, висловлюємо рекомендації, що мають дискусійний характер.

1. Оскільки проблема співіснування і співпраці в сучасному суспільстві є актуальною, нашу думку, доцільно було б доповнити інваріантний компонент соціокультурним контекстом, що відповідало б комунікативним потребам сьогодення.

2. У роботі докладно описано чинні програми та підручники, проте нам видається, що варто було б проаналізувати та, можливо, запропонувати перелік тем, необхідних для розвитку професійно зорієнтованих аксіологічних комунікативних умінь в іноземних студентів.

3. У додатках подано матеріали для проведення формувального етапу експерименту. Завдання докладно описано та дібрано в логічній послідовності, однак вартувало б посилити блок «Комунікативні завдання» вправами, що моделюють різноманітні ситуації спілкування, навчають вибудовувати стратегію взаємодії, запобігати створенню конфліктних ситуацій, оскільки провідна мета вивчення мови полягає в забезпеченні комунікативних потреб студентів у різних сферах спілкування.

4. Для проведення констатувального етапу експерименту авторка розробила тести, що відповідають вимогам рівня В1 володіння російською мовою, а також програмам, відповідно до яких відбувається вступ до ЗВО. Проте програми, на які спирається здобувачка, розраховані як для здобуття ступеня «бакалавр», так і для здобуття ступеня «магістр». Акцентуємо, що вимоги для рівня володіння мовою в означених програмах різняться (с. 157). Описуючи лінгвістичний аспект та аксіолінгвістичний критерій, дисертантка зазначає, що показники відповідають рівням комунікативної компетентності

A2-B1, проте студенти основного етапу навчання повинні володіти мовою на рівні B1.

Зауваження до аналізованої розвідки здебільшого дискусійного чи рекомендаційного характеру, не применшують значення її, не знижують позитивної оцінки та можуть слугувати стимулом на наукову перспективу авторки.

Загальний висновок. Є всі підстави вважати, що дисертація Шалаєвої Валерії Станіславівни «Формування професійно зорієнтованих аксіологічних комунікативних умінь в іноземних студентів немовних спеціальностей» є актуальним, самостійним, завершеним дослідженням та відповідає вимогам пунктів 9, 11, 12, 13 і 14, 15 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 №567 (зі змінами, внесеними згідно з постановами Кабінету Міністрів за № 656 від 19 серпня 2015 р., № 1159 від 30 грудня 2015 р. та за №567 від 27 липня 2016), а її авторка – Шалаєва Валерія Станіславівна – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.02 – теорія та методика навчання (російська мова).

Офіційний опонент –
кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри
іноземних мов

Криворізького національного університету

С. С. Костюк

